

УДК 341.33

*Доценко М. І., здобувач третього рівня вищої освіти,
Донецький національний університет імені Василя Стуса*

ГЕНЕЗА ФУНКЦІЙ НАЦІОНАЛЬНИХ ТОВАРИСТВ У КОНТЕКСТІ ВЗАЄМОДІЇ З ДЕРЖАВОЮ

Ключові слова: національні товариства, збройний конфлікт, гуманітарна діяльність, Міжнародний Рух Червоного Хреста та Червоного Півмісяця, держава, громадянське суспільство.

Вступ. У середині 60-х років XIX століття виникли Національні товариства Червоного Хреста, а далі Червоного Півмісяця (Національні товариства, НТ), що сформувалися на основі ідей Анрі Дюнан та інституалізації, проведеної Комітетом п'яти. Цей період відзначився розвитком громадської ініціативи та громадянського суспільства. Діяльність цих товариств значно вплинула на формування міжнародних та внутрішньодержавних відносин, зокрема щодо захисту жертв війни, надання допомоги населенню в умовах стихійних лих і впровадження відповідних міжнародних та національних механізмів.

Актуальність. Ця проблематика була частиною значної кількості історичних, правових досліджень, але вона не була предметом політологічних досліджень у контексті розвитку та діяльності Національних товариств як «спеціальних» інститутів громадянського суспільства, які мають значний досвід взаємодії та допомоги державі як під час збройних конфліктів, так і в мирний час, зберігаючи формальну автономність та/або фактичну незалежність від держави в контексті особливого статусу та відносин з державою. Ця автономність / незалежність має історичне, інституційне та нормативне закріплення [1] з самого початку виникнення Національних товариств та на практиці існувала навіть у авторитарних режимах, де громадянського суспільства майже не існувало. Важливою була міжнародно-правова (Женевські конвенції щодо захисту жертв війни) та інституційна (Міжнародний Рух Червоного Хреста та Червоного Півмісяця) основа діяльності Національних товариств, яка впливала на існування та діяльність майже у всіх державах [1].

Важливим аспектом політологічного дослідження діяльності Національних товариств є врахування, по-перше, їх «допоміжної» функції відносно держави, та по-друге, поступово, зі зміною функціоналу, перехід на більш автономну діяльність, особливо з розвитком громадянського суспільства. Якщо спочатку Національні товариства створювалися як допоміжні для військової санітарно-медичної служби для надання допомоги пораненим та хворим комбатантам (ця функція була основною до Другої світової війни), далі фокус зміщується в сторону надання допомоги цивільному населенню в мирний час та під час надзвичайних ситуацій. Тобто формально «допоміжна» функція залишається, але вона стає більш автономною та зменшується залежність від держави під час надання цієї допомоги [2, 3].

Інша тенденція пов'язана із розвитком громадянського суспільства, що також впливає на автономізацію діяльності Національних товариств, їх «залежність» від загального розвитку громадянського суспільства, що проявляється у впливові громадянського суспільства на прийняття рішень та діяльність Національних товариств, підзвітність і відкритість інформації щодо діяльності, збільшення конкуренції за ресурси, що впливає на спроможність Національних товариств здійснювати свою діяльність.

Важливим аспектом діяльності Національних товариств є міжнародний, бо саме співробітництво в межах Міжнародного Руху Червоного Хреста та Червоного Півмісяця створює унікальні можливості кожного Національного товариства для потужного та масштабного реагування на кризові ситуації. Але спроможність кожного Національного товариства бути основою для розгортання цієї допомоги в інтересах суспільства та виконання допоміжної функції для держави залежить від впливу та контролю громадянського суспільства та інституційної допомоги Міжнародного Руху Червоного Хреста та Червоного Півмісяця.

Висновки

Всі ці процеси повною мірою проявилися під час реформування Товариства Червоного Хреста України протягом останніх десяти років та його реагування під час міжнародного збройного конфлікту, особливо після повномасштабного вторгнення РФ в Україну. Реформи та підвищення інституційної спроможності ТЧХУ, починаючи з 2015–2016 рр., в умовах міжнародного збройного конфлікту, під впливом громадянського суспільства України та з допомогою компонентів Міжнародного Руху Червоного Хреста й Червоного Півмісяця, призвели до можливості забезпечення оперативного та масштабного гуманітарного реагування після повномасштабного вторгнення та створення на основі ТЧХУ гуманітарного хабу, виконання допоміжної функції щодо держави та вбудування в громадянське суспільство як однієї із потужних гуманітарних організацій України, фактично стаючи містком між громадянським суспільством України, Міжнародним Рухом Червоного Хреста й Червоного Півмісяця та державою.

Список використаних джерел

1. Основоположні цінності та принципи: вебсайт Товариства Червоного Хреста України. URL: <http://surl.li/nclzl> (дата звернення: 13.11.2023).
2. Про Товариство Червоного Хреста України: Закон України від 28 листопада 2002 року № 330-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-15#Text>
3. Роль Національних товариств під час міжнародного збройного конфлікту у рамках МГП: робочий огляд. 2022. 18 с.